

Видавнича група «Наукові перспективи»

Християнська академія педагогічних наук України

«Вісник науки та освіти»

№ 11(41) 2025

Київ – 2025

Publishing Group «Scientific Perspectives»

Christian Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

"Bulletin of Science and Education"

№ 11(41) 2025

Kyiv – 2025

«Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»): журнал. 2025. № 11(41) 2025. С. 4183

Рекомендовано до видавництва Всеукраїнською Асамблеєю докторів наук з державного управління (Рішення від 01.12.2025, № 1/12-25)

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України 10.10.2022 № 894 журналу присвоєні категорії "Б" із історії та археології (спеціальність - 032 Історія та археологія) та педагогіки (спеціальність - 011 Освітні, педагогічні науки)

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 23.12.2022 № 1166 журналу присвоєна категорія Б з філології (спеціальність - 035 філологія)

Журнал видається за підтримки Інституту філософії та соціології Національної академії наук Азербайджану, Всеукраїнської асоціації педагогів і психологів з духовно-морального виховання та Всеукраїнської асамблеї докторів наук з державного управління

Журнал публікує наукові розвідки з теоретичних та прикладних аспектів філології, соціології, науки про освіту, історії, археології, а, також, культурології та мистецтвознавства з метою їх впровадження у сучасний науково-освітній простір.

Цільова аудиторія: вчені, лінгвісти, літературознавці, перекладачі, мистецтвознавці, культурознавці, педагоги, соціологи, історики, археологи, а, також, інші фахівці з різних сфер життєдіяльності суспільства, де знаходиться застосування тематики наукового журналу

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible, міжнародної пошукової системи Google Scholar

Головний редактор: Гурко Олена Василівна - доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, (Дніпро, Україна)

Редакційна колегія:

- ✚ Александрова (Верба) Оксана Олександрівна – доктор мистецтвознавства, доцент, професор кафедри теорії музики Харківського національного університету імені І. П. Котляревського, (Харків, Україна)
- ✚ Афонін Едуард Андрійович - доктор соціологічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, (Київ, Україна)
- ✚ Булатов Валерій Анатолійович - старший викладач кафедри дизайну Українського гуманітарного інституту, член спілки дизайнерів України
- ✚ Вакулик Ірина Іванівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації Національного університету біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)
- ✚ Волощенко Марина Олександрівна – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології та соціальної роботи, Національний університет "Одеська політехніка" (Одеса, Україна)
- ✚ Вуколова Катерина Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германської філології та перекладу Білоцерківського національного аграрного університету (Біла Церква, Україна), доцент Дніпровського відділення центру наукових досліджень та викладання іноземних мов Національної академії наук України, Дніпро, Україна (Дніпро, Україна)
- ✚ Головна Алла Василівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✚ Гончарук Віталій Володимирович – к.пед.н., старший викладач кафедри хімії та екології «Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини», (м. Умань, Україна)
- ✚ Ісайкіна Олена Дмитрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії та документознавства Національного авіаційного університету, член Спілки краєзнавців України (Київ, Україна)
- ✚ Колмикова Олена Олександрівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних дисциплін Дунайського інституту Національного університету "Одеська морська академія" (Одеса, Україна)
- ✚ Котельницький Назар Анатолійович - кандидат історичних наук, доцент кафедри права Чернігівського інституту інформації, бізнесу та права Міжнародного науково - технічного університету імені академіка Юрія Бугая, член - кореспондент Центру українських досліджень Інституту Європи РАН (Чернігів, Україна)

- ✦ Кошетар Уляна Петрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри української мови та культури Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✦ Кулікова Тетяна Василівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри фізичного виховання та здоров'я людини, методист Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка“ Полтавської обласної ради; Експерт Державної Служби якості освіти з питань акредитаційної експертизи освітньо-професійних програм фахової передвищої освіти; Член Української асоціації дослідників освіти (Кременчук, Україна)
- ✦ Куриш Наталія Костянтинівна – кандидат педагогічних наук, заступник директора з науково-навчальної роботи, Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області (Чернівці, Україна)
- ✦ Линтвар Ольга Миколаївна - кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✦ Литвинська Світлана Віталіївна - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови та культури Національного авіаційного університету, (Київ, Україна)
- ✦ Матійчин Ірина Мстиславівна – кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри методики музичного виховання і диригування Навчально-наукового інституту музичного мистецтва Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Дрогобич, Україна)
- ✦ Матяш Ольга Іванівна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри алгебри і методики навчання математики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Вінниця, Україна)
- ✦ Мацько Віталій Петрович - доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови та літератури Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (Хмельницький, Україна)
- ✦ Михайленко Любов Федорівна - доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри алгебри і методики навчання математики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Вінниця, Україна)
- ✦ Михальчук Роман Юрійович - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії Рівненського державного гуманітарного університету (Рівне, Україна)
- ✦ Мізюк Вікторія Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності Ізмаїльського державного гуманітарного університету (Ізмаїл, Україна)
- ✦ Міщенко Ірина Іванівна - кандидат мистецтвознавства, доцент, Заслужений працівник культури України, член Національної спілки художників України, доцент кафедри мистецтвознавчої експертизи Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (Київ, Україна)
- ✦ Ніколаєв Микола Ілліч - доктор історичних наук, професор кафедри історії на методику її навчання Ізмаїльського державного гуманітарного університету (Одеса, Україна)
- ✦ Новік Крістіна Іванівна - координатор освітньо-технологічних проєктів в TeachEd (Великобританія)
- ✦ Осова Ольга Олексіївна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземної філології Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (Харків, Україна)
- ✦ Палічук Юрій Іванович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри медицини катастроф та військової медицини Буковинського державного медичного університету (Чернівці, Україна)
- ✦ Потенко Людмила Олександрівна - кандидат філологічних наук, доцент, директор Черкаського інформаційно-учбового тренінгового центру Національного університету «Одеська юридична академія», доцент кафедри іноземних мов НУ «ОЮА», членкиня Центру українського-європейського наукового співробітництва (Одеса, Україна)
- ✦ Присяжнюк Олексій Миколайович - кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та методології науки ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
- ✦ Прокопович Лада Валеріївна - доктор філософських наук, професор кафедри культурології та філософії культури Національного університету «Одеська політехніка» (Одеса, Україна)
- ✦ Равлюк Тетяна Анатоліївна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
- ✦ Робак Ігор Юрійович - доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри суспільних наук Харківського національного медичного університету (Харків, Україна)
- ✦ Рубан Микола Юрійович - доктор філософії з історії та археології, член правління Луганського обласного об'єднання ВУТ "Просвіта" імені Тараса Шевченка, голова правління громадської організації "Фонд відновлення залізничної спадщини України" (Київ, Україна)
- ✦ Руденко Юлія Анатоліївна - доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти ДЗ "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського (Одеса, Україна)
- ✦ Сидоренко Сергій Іванович - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✦ Синявська Олена Олександрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (Одеса, Україна)
- ✦ Січкаренко Галина Геннадіївна - доктор історичних наук, доцент, професор кафедри документознавства та інформаційної діяльності Державного університету телекомунікацій (Київ, Україна)
- ✦ Скляр Ірина Олександрівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української філології, доцент кафедри світової літератури Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ Донбаський Державний педагогічний університет, постдокторант (м. Дніпро, Україні)
- ✦ Степанова Наталія Михайлівна - кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри дошкільної освіти, заступник з науки директора ННІ педагогічної освіти, соціальної роботи і мистецтва Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (Черкаси, Україна)

- ✚ Стратулат Наталія Вікторівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації Національного університету біоресурсів і природокористування (Київ, Україна)
- ✚ Супрун Володимир Миколайович – доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри журналістики та українознавства Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
- ✚ Тележкіна Олеся Олександрівна - доктор філологічних наук (спеціальність "Українська мова"), доцент, професор кафедри мовної підготовки, педагогіки та психології Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова, (Харків, Україна)
- ✚ Толочко Світлана Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України (Київ, Україна)
- ✚ Хитровська Юлія Валентинівна - доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (Київ, Україна)
- ✚ Федотова Оксана Олегівна - доктор історичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри інформаційної діяльності Маріупольського державного університету (Київ, Україна)
- ✚ Чікарькова Марія Юріївна - доктор філософських наук (спец. "філософія культури"), професор кафедри філософії та культурології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна)
- ✚ Шандра Наталія Андріївна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, Україна)
- ✚ Шевель Інна Петрівна - кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв (Київ, Україна)
- ✚ Шеремет Інеса Володимирівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри медикобіологічних та валеологічних основ охорони життя і здоров'я Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (Київ, Україна)
- ✚ Шологон Лілія Іванівна - доктор історичних наук, доцент, професор кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна)
- ✚ Щербак Олена Володимирівна - кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри прикладної лінгвістики Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (Миколаїв, Україна)
- ✚ Ярослав Сирник - доцент кафедри етнології та культурної антропології Вроцлавського університету (Вроцлав, Польща)

***Статті розміщені в авторській редакції.
Відповідальність за зміст та орфографію поданих матеріалів несуть автори.***

- Vasylyshyn S.** 3458
WOMEN'S PEDAGOGICAL EDUCATION IN THE EDUCATIONAL SPACE OF EASTERN GALICIA (A CASE STUDY OF THE TERNOPIL VOIVODESHIP)
- Алексієвець М.М., Алексієвець Л.М., Знак В.М.** 3471
ІСТОРІЯ САМІТІВ НАТО: ВІД БУХАРЕСТСЬКОГО ДО ГААЗЬКОГО САМІТУ (2008–2025 РР.)
- Анісімов В., Алексієвець Л.** 3488
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ УКРАЇНИ (2014–2019 РР.) ТА БОРОТЬБА ГРУП ІНТЕРЕСІВ: АНАЛІЗ У КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ КОЛЕКТИВНОЇ ДІЇ МАНСУРА ОЛСОНА
- Борчук С.М., Монолатій І.С., Стефанюк Г.В., Марушенко О.В.** 3500
ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМІТЕТУ В ДИСТРИКТІ «ГАЛИЧИНА» У ПЕРІОД НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (1941–1944 РР.): УКРАЇНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ
- Брославська Т.В.** 3512
НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МИТНОЇ СПРАВИ В ДРУГІЙ РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ
- Булгакова О.В.** 3531
ВИТОКИ ЗАРОДЖЕННЯ В УКРАЇНІ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ТА ФУНДАМЕНТАЛЬНОЇ НАУКИ ЗЕМЛЕРОБСЬКА МЕХАНІКА В КОНТЕКСТІ ФІЛОСОФСЬКОГО АСПЕКТУ ПОНЯТЬ. ЧАСТИНА І. ХАРКІВСЬКИЙ ПЕРІОД
- Владика В.В., Алексієвець Л.М.** 3555
УКРАЇНА ТА НАТО У СТРАТЕГІЧНІЙ КУЛЬТУРІ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ: ВІД ІСТОРИЧНОГО СПАДКУ ДО КРИЗИ 2014 РОКУ
- Галушко Н.А., Хряпін Е.О., Руднік Д.Г., Бакуменко Т.К.** 3567
ПЕРШІ КРОКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ІСТОРИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ АКАДЕМІЇ

УДК 351.74:339.13(438)

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11\(41\)-3512-3530](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11(41)-3512-3530)

Брославська Тетяна Василівна асистентка кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, <https://orcid.org/0009-0000-2835-4829>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МИТНОЇ СПРАВИ В ДРУГІЙ РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ

Анотація. Нормативно-правові засади функціонування митної справи в Другій Речі Посполитій формувалися в умовах відновлення державності, потреби уніфікації трьох різних правових систем, успадкованих від колишніх імперій, та необхідності забезпечення фіскальної стабільності. Від перших років існування держави митна політика розглядалася як ключовий інструмент економічної консолідації, інтеграції внутрішнього ринку та захисту національного виробництва. Подальший розвиток нормативної бази скеровувався на адаптацію митної системи до потреб модернізації економіки та зміцнення державного контролю. Упродовж 1920-х рр. ухвалювалися численні розпорядження Міністерства фінансів та виконавчі інструкції, що деталізували процедури оформлення, класифікації товарів та боротьби з контрабандою. Важливим кроком стало затвердження митного тарифу 1924 р., орієнтованого на протекціоністську модель та стимулювання розвитку національної промисловості. Він регламентував ставки ввізних і вивізних мит, передбачав диференційований підхід до стратегічних товарів та реагував на виклики економічної кризи.

У 1930-х рр., в контексті зростання міжнародної напруги та перебудови державного апарату, посилено нормативне забезпечення безпекової функції митниці. Правові акти регулювали взаємодію митних служб з органами прикордонної охорони та поліції, удосконалювали механізми контролю за транзитом, а також передбачали відповідальність за порушення митних правил. Уніфікована нормативно-правова система, що склалася напередодні Другої світової війни, забезпечила комплексний характер митної політики та її інтеграцію з економічними, фінансовими й безпековими інтересами держави.

Водночас нормативно-правові засади митної справи в Другій Речі Посполитій відзначалися високим рівнем централізації та прагненням держави забезпечити ефективний адміністративний контроль. Значну роль

відігравали акти, що регулювали кадрову політику: інструкції щодо прийому на службу, професійної підготовки та дисциплінарної відповідальності митників. Вони скеровувалися на формування компетентного корпусу службовців, здатних працювати в умовах зростаючих обсягів торгівлі та постійних загроз контрабанди. Особливе місце посідало правове регулювання прикордонних зон, зокрема введення спеціальних режимів контролю, обмежень для пересування та особливих процедур перевірки вантажів і осіб.

Наприкінці 1930-х рр. уряд здійснив подальшу кодифікацію митного законодавства, намагаючись адаптувати його до міжнародних норм і двосторонніх торговельних угод. Це включало гармонізацію класифікації товарів, узгодження тарифних ставок та модернізацію процедур митного документування. Важливою була також участь Польщі в міжнародних економічних організаціях і конвенціях, які встановлювали стандарти транзиту, митної статистики й обміну інформацією.

Таким чином, нормативно-правові засади митної справи в Другій Речі Посполитій характеризувалися системністю, поступовою уніфікацією та поєднанням фіскальних, економічних і безпекових пріоритетів. Створена правова база не лише забезпечила ефективне функціонування митниці, але й сприяла інтеграції держави у міжнародну економічну систему, формуванню модерної інституційної структури та зміцненню національного суверенітету в умовах складних політичних і економічних викликів міжвоєнної доби.

Ключові слова: Друга Річ Посполита, митне законодавство, митна справа, нормативно-правові засади, уніфікація правових норм.

Broslavska Tetyana Vasylivna Assistant Professor, Department of History of Ukraine, Archaeology and Special Branches of Historical Sciences, Volodymyr Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University, <https://orcid.org/0009-0000-2835-4829>

LEGAL AND REGULATORY BASIS OF THE FUNCTIONING OF CUSTOMS IN THE SECOND RZECZ REPUBLIC

Abstract. The legal and regulatory principles of the functioning of customs in the Second Rzech Pospolita were formed in the conditions of the restoration of statehood, the need to unify three different legal systems inherited from former empires, and the need to ensure fiscal stability. From the first years of the state's existence, customs policy was considered a key instrument of economic

consolidation, integration of the domestic market and protection of national production. Further development of the regulatory framework was aimed at adapting the customs system to the needs of economic modernization and strengthening state control. During the 1920s, numerous orders of the Ministry of Finance and executive instructions were adopted, detailing the procedures for registration, classification of goods, and combating smuggling. An important step was the approval of the 1924 customs tariff, focused on the protectionist model and stimulating the development of national industry. It regulated the rates of import and export duties, provided for a differentiated approach to strategic goods, and responded to the challenges of the economic crisis. In the 1930s, in the context of growing international tension and restructuring of the state apparatus, the regulatory support for the security function of customs was strengthened. Legal acts regulated the interaction of customs services with border guards and police, improved transit control mechanisms, and also provided for liability for violation of customs rules. The unified regulatory and legal system that emerged on the eve of World War II ensured the comprehensive nature of customs policy and its integration with the economic, financial and security interests of the state. At the same time, the regulatory and legal foundations of customs in the Second Polish-Lithuanian Commonwealth were characterized by a high level of centralization and the state's desire to ensure effective administrative control. Acts regulating personnel policy played a significant role: instructions on recruitment, professional training and disciplinary liability of customs officers. They were aimed at forming a competent corps of employees capable of working in conditions of growing trade volumes and constant threats of smuggling. A special place was occupied by the legal regulation of border zones, in particular the introduction of special control regimes, restrictions on movement and special procedures for checking goods and persons. In the late 1930s, the government carried out further codification of customs legislation, trying to adapt it to international norms and bilateral trade agreements. This included harmonization of the classification of goods, coordination of tariff rates and modernization of customs documentation procedures. Poland's participation in international economic organizations and conventions that established standards for transit, customs statistics and information exchange was also important. Thus, the regulatory and legal framework of customs in the Second Polish Republic was characterized by systematicity, gradual unification and a combination of fiscal, economic and security priorities. The created legal framework not only ensured the effective functioning of customs, but also contributed to the integration of the state into the international economic system, the formation of a modern institutional structure and the strengthening of national sovereignty in the conditions of complex political and economic challenges of the interwar period.

Keywords: Second Polish Republic, customs legislation, customs, regulatory and legal framework, unification of legal norms.

Постановка проблеми. Тематика дослідження нормативно-правових засад функціонування митної справи в Другій Речі Посполитій зумовлена недостатньою комплексністю їхнього вивчення в сучасній історико-правовій науці. Попри наявність окремих праць, присвячених економічній політиці міжвоєнної Польщі, питання формування та еволюції митного законодавства, його інституційного забезпечення та впливу на державотворчі процеси залишаються фрагментарно опрацьованими. Не менш актуальною є потреба у з'ясуванні механізмів уніфікації правових норм на територіях, що успадкували різні системи імперського законодавства, а також аналізу взаємозв'язку між митною політикою, економічною модернізацією та безпековими викликами.

Відсутність узагальнених досліджень, що поєднували б юридичний, економічний та адміністративний ракурси, створює наукову прогалину, яка ускладнює розуміння логіки розвитку митної системи та її ролі в структурі державної влади. Саме тому постає потреба у ґрунтовному аналізі правових актів, практик їх застосування та інституційних перетворень, що визначали функціонування митної справи в Другій Речі Посполитій у 1920–1930-х рр. Таке дослідження дозволить сформувати цілісне уявлення про правові засади митної політики та їхнє значення в контексті державного та економічного розвитку міжвоєнної Польщі.

Мета статті – аналіз нормативно-правових засад функціонування митної справи в Другій Речі Посполитій у контексті державотворчих, економічних та безпекових процесів міжвоєнного періоду. Дослідження скероване на з'ясування змісту ключових правових актів, механізмів їх імплементації та інституційних трансформацій митної системи, а також на визначення ролі митної політики у формуванні єдиного правового простору, забезпеченні фіскальної стабільності й зміцненні державного контролю над кордонами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання досліджуваної проблеми вивчалися українськими дослідниками – С. Русенком [1, с. 149–153; 2, с. 81–85], С. Кулик [3, с. 72–73], І. Зуляком [4, с. 58–65]. Польськими науковцями – А. Drozdek [6, s. 41–58], G.-K. Walkowski [7] та іншими. Джерельну базу дослідження складають публікації в офіційному виданні «Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej» [8, s. 893–898; 9, s. 633–658; 10, s. 1225–1226; 11, s. 511–582; 12, s. 61; 13, s. 247–250; 14, s. 319–320; 15, s. 59–60; 16, s. 1080–1086; 17, s. 1641–1642; 18, s. 1306–1383; 19, s. 273; 20, s. 1884–1908; 21, s. 1194–1196; 22, s. 583–584; 23,

s. 1139; 24, s. 1415–1427; 25, s. 636–652; 26, s. 1513–1537; 27, s. 943–1025; 28, s. 1583–1603] та інші.

Виклад основного матеріалу. Нормативно-правові засади функціонування митної справи в Другій Речі Посполитій становлять один із ключових аспектів дослідження державотворчих процесів та адміністративної модернізації міжвоєнного періоду. Умови політичної нестабільності, відновлення державної незалежності та необхідність інтеграції різнорідних правових систем колишніх імперій зумовили потребу у створенні цілісної, уніфікованої та ефективної моделі митного регулювання. Митна політика Другої Речі Посполитої стала важливим інструментом формування економічного суверенітету, захисту національного ринку та забезпечення фінансової стабільності. Дослідження правових механізмів організації митної служби, законодавчої еволюції та адміністративних практик дає змогу простежити трансформацію державного управління в умовах соціально-економічних викликів міжвоєнної доби. Розгляд нормативної бази, що визначала структуру, повноваження та функції митних органів, дозволяє окреслити специфіку правозастосування й окремі напрямки державної політики, спрямовані на посилення контролю за переміщенням товарів і забезпечення економічної безпеки держави.

У контексті організації митної політики в Другій Речі Посполитій важливе значення мали нормативні акти, ухвалені на підставі постанов Сейму від 1 серпня 1919 р. та Ради Міністрів від 26 травня 1919 р., які визначали порядок застосування митного тарифу та механізми регулювання зовнішньоторговельних операцій. Відповідно до зазначених актів, встановлювався універсальний принцип оподаткування митом усіх товарів, що ввозилися на митну територію Другої Речі Посполитої. Оподаткування здійснювалося згідно з митним тарифом, опублікованим у «Віснику законів Республіки Польща» [27, s. 943–1025]. від 22 грудня 1919 р., за винятком випадків, коли в тарифі безпосередньо передбачалося звільнення від мита. Окремо наголошувалося, що офіційні пояснення Міністерства фінансів до митного тарифу мали аналогічну юридичну силу, як і сам тариф. Окрім імпортного мита, на відповідні товари накладалися встановлені законодавством внутрішні податки. Товари, що проходили транзитом через митну територію Другої Речі Посполитої або вивозилися за її межі, також підлягали оподаткуванню згідно з чинними ставками. Визначалася компетенція митних установ, які відповідали за нарахування та стягнення митних платежів, а також за здійснення всіх процедур, пов'язаних із митним контролем та оформленням товарів. Регламентовано рух товарів через митний кордон, дозволялися імпортно-експортні операції виключно через визначені митні шляхи сполучення, до яких належали залізничні лінії

загального користування, морські порти, відкриті для загального вантажного руху [8, s. 893].

Наземні та водні шляхи, офіційно визнані митними та публічно оголошені, визначалися як основні маршрути для перевезення товарів через митну лінію. Усі інші шляхи класифікувалися як другорядні, і їх використання для перетину митної лінії можливе лише за надання відповідного дозволу митного органу. Перевезення товарів через митну лінію здійснювалося переважно у світлий час доби, тобто після сходу та до заходу сонця, за винятком випадків, коли митний орган надавав спеціальні дозволи. Водночас рух пасажирів та товарів громадським транспортом за встановленим розкладом дозволявся як удень, так і вночі, тоді як рух пасажирів автомобільними дорогами регламентувався світлим часом доби, із можливістю винятків за рішенням Міністерства фінансів [8, s. 894].

Визначалося право держави на застосування відплатних мит до товарів, що походили з країн, які демонстрували менш сприятливе ставлення до польських товарів або суден порівняно з товарами та суднами з інших держав. Регламентовано імпорт та перевезення предметів, що підлягали державній монополії, здійснюваний виключно на підставі окремих дозволів. Окремі нормативні акти визначали товари, на які поширювалися немонопольні обмеження. Міністерство фінансів, погоджуючи свої рішення з іншими зацікавленими міністерствами, могло забороняти або обмежувати імпорт та експорт окремих категорій товарів з міркувань суспільного блага [8, s. 894].

Основним критерієм визначення ставки мита був матеріал виготовлення товарів або їхнє функціональне призначення. Механічні суміші компонентів, що підлягали різним ставкам, обкладалися за ставкою найвищого тарифного компонента, якщо його кількість не була абсолютно незначною. У разі відсутності прямого зазначення у тарифі застосовувалася ставка для найближчого за якістю, способом виготовлення або використання товару з вищою ставкою. Мито стягувалося відповідно до норм, закріплених у митному тарифі, за вагою, мірою, кількістю штук тощо. Базою оцінки служила «чиста» вага товарів, що ввозилися неупакованими, або сира вага у випадках, коли ставка мита не перевищувала 20 польських марок (далі – п.м.) 100 кг, а для товарів із вищими ставками – лише за умови чіткого визначення в тарифі. Застосування зазначених баз оцінки відповідало практикам зовнішньої та внутрішньої торгівлі [8, s. 894].

Товари, які не підлягали обкладенню митом або оподатковувалися на основі їхньої нетто ваги, за умови, що ставка мита не перевищувала ставки на товар, звільнялися від додаткового оподаткування. Зовнішнє і внутрішнє упакування, що не відповідало комерційним вимогам підлягало митному

стягненню. Митний тариф визначав випадки, коли до «чистої» ваги товару необхідно додавати вагу внутрішнього упакування. У випадку рідин, що перевозилися у цистернах або інших спеціально обладнаних транспортних засобах, як наземних, так і водних, та не оподатковувалися на основі ваги нетто, до ваги товару, за відсутності інших положень митного тарифу, додавалося 20 % ваги нетто як тара. За імпорт товарів поштовими відправленнями вагою до 5 кг «сирої» ваги стягувалося мито у розмірі 100 п.м. за посылку, за умови, що відправлення не містило товарів, на які встановлено мито вище 100 п.м. на 100 кг, або товарів, що підлягали окремому оподаткуванню за одне відправлення [8, s. 894].

Конституційні норми визначали чіткі рамки законодавчого процесу: жоден закон не мав чинності без затвердження Сеймом відповідно до регламенту, а його дія була обмежена строком, встановленим парламентом. Друга Річ Посполита визнавала принцип широкого територіального самоврядування, делегуючи місцевим органам компетенцію у сферах управління, культури та економіки, що уточнювалося окремими державними законами. Особливе значення приділялося фінансовій та військовій сфері. Конституційна регламентація закладала принципи правового урядування, поділу влади та контролю законодавчої гілки над ключовими сферами державного життя [9, s. 634].

Конституційні положення щодо фінансового контролю в Другій Речі Посполитій відображали прагнення забезпечити законність використання державних коштів та підзвітність урядових органів парламенту. Уряд був зобов'язаний подавати щорічне закриття державних рахунків на затвердження Сейму, а спосіб здійснення парламентського контролю над державними боргами регламентувався окремим законом. Для здійснення незалежного аудиту та контролю за фінансовою діяльністю державної адміністрації створювалося Вище управління фінансового контролю. Колегіальна структура, судова незалежність членів та їхня підзвітність Сейму, а також можливість звільнення лише кваліфікованою більшістю (три п'ятих голосів), забезпечували незалежність і ефективність фінансового нагляду. Голова Вищого управління фінансового контролю мав статус, еквівалентний міністру, проте не входив до складу Ради Міністрів, підкреслюючи автономність інституції та її безпосередню підзвітність парламенту [9, s. 635].

Конституційно-правові та нормативні положення щодо митної справи у Другій Речі Посполитій закріплювали єдину митну територію держави, що була однорідною з погляду митного законодавства, контролю зовнішньої торгівлі та організації митних органів. Митна територія могла бути розширена за міжнародними угодами, що передбачало гнучкість у

регулюванні транскордонної торгівлі та митної охорони. Адміністративне управління митною системою здійснював міністр фінансів через окремі митниці I-ї інстанції, повітові митниці та митну варту, яка відповідала за охорону кордонів та запобігання незаконному перетину. Структура та організація митних органів, внутрішній штатний розклад і компетенція визначалися міністром фінансів, при цьому створення прикордонних митниць потребувало погодження з міністрами внутрішніх справ та промисловості і торгівлі. Таке делегування повноважень відображало принцип централізованого управління митною системою за одночасного врахування міжвідомчих компетенцій. Конституційно-правові норми визначали також фінансову функцію митниці: усі митні збори становили прибуток державної скарбниці, а обмеження у їх використанні могли застосовуватися лише в межах, визначених міжнародними угодами [10, s. 1225].

Положення міністрів фінансів, промисловості та торгівлі від червня 1920 р., а також закон від 31 липня 1924 р. закріплювали організаційно-правові та процедурні засади функціонування митної системи Другої Речі Посполитої. У нормативних актах уточнювали повноваження митниць, правила розподілу товарів за класами митниць, порядок переміщення вантажів через митну лінію та умови експортних операцій. Митниці поділялися на I-й і II-й класи. Митниці I-го класу мали повноваження оформлювати будь-які товари незалежно від їх обсягу чи суми мита, тоді як митниці II-го класу здійснювали оформлення лише визначених категорій товарів у межах, передбачених регламентом. Заборонялося розділення вантажів для уникнення митної юрисдикції, що підкреслювало принцип централізованого контролю та запобігання контрабанді. Для обслуговування транзитного руху через прикордонні території могли створюватися окремі транзитні пункти, проте перевезення товарів через них було обмежене суворими правилами [11, s. 511].

Особливу увагу нормативні акти приділяли експортним операціям. Безмитний експорт дозволявся через усі митниці, тоді як товари, що підлягали експортному миту, могли оформлюватися лише через митниці I-го класу або з дозволу вищого митного управління. Для товарів, що передбачали повернення внутрішніх мит (наприклад, спиртні напої, мінеральні олії), передбачалися спеціальні процедури. Регламент встановлював суворі правила переміщення товарів через митну лінію. Товари могли перевозитися лише дорогами, на яких були створені митниці, а такі дороги позначалися як «митні».

Заборонялося зберігання, перевантаження або зупинка вантажів між митницями, за винятком випадків абсолютної необхідності. Окрім того, митні органи визначали місця завантаження та розвантаження на

прикордонних водах, що забезпечувало контрольовану та законну логістику товарів [11, s. 511].

Нормативні акти 1920 та 1924 рр. закріплювали підстави для встановлення митних ставок на імпорتنі товари, що здійснювалися через систему тарифів, визначених у Положенні міністрів фінансів та промисловості і торгівлі від 11 червня 1920 р. та законі від 31 липня 1924 р. про регулювання митних відносин. На основі цих нормативних підстав Положення від 14 березня 1930 р. про митну процедуру деталізувало тарифи, визначаючи ставки залежно від форми пакування товару, матеріалу тари та способу упаковки. Зміни до таблиці тарифів встановлювали диференційовані ставки для мішків, бочок, кошиків, ящиків та тюків. Наприклад, тарифи на сировину та товари першої необхідності змінювалися від 1 % – до 20 % залежно від конкретного виду тари та упаковки: у мішках – 2 %, у кошиках – 7 %, у ящиках із картонними або деревними вставками – до 20 %. Для свіжих фруктів і ягід тарифи також регламентувалися залежно від ваги, пакування та конструкції ящиків, що забезпечувало точний та диференційований контроль митних надходжень [12, s. 61]. Подібна деталізація тарифів відображала прагнення держави поєднати фіскальні інтереси з економічною політикою, стимулювати або обмежувати ввезення окремих товарів і забезпечити ефективний контроль над митним адмініструванням. Встановлення тарифів за формою пакування та способом пакування товарів скеровувалося на запобігання зловживанням та спробам уникнення сплати мит, що підкреслювало суворість і регламентованість міжвоєнної митної політики Другої Речі Посполитої.

Регулювання митних відносин здійснювалося на підставі комплексної нормативно-правової бази, яка включала як закони, так і підзаконні акти міністерств. Зокрема, стаття 21 Положення міністрів фінансів та промисловості і торгівлі від 11 червня 1920 р. про митний тариф та стаття 6 закону від 31 липня 1924 р. про регулювання митних відносин заклали основу для деталізації митних процедур у наступних підзаконних актах. Наказ Міністерства фінансів від 14 березня 1930 р. про митний порядок уточнював порядок нарахування та сплати мита. Встановлено, що мито стягувалося відповідно до чинних на день декларування товарів митних правил і тарифних ставок, з обов'язковою сплатою протягом 14 днів після визначення результату митної перевірки. Після закінчення цього терміну застосовувалися актуальні на час сплати мита правила та ставки. Аналогічні положення розповсюджувалися і на товари, що зберігалися на вільних митних складах, що свідчило про прагнення забезпечити чітку юридичну визначеність для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та уніфікацію митної практики [13, s. 247].

Водночас нормативний акт передбачав особливі правила щодо ввезення культурних та наукових цінностей. Так, твори польських художників підлягали митному оформленню за наявності довідки Міністерства віросповідань і освіти; музейні предмети, призначені для публічних колекцій, за наявності довідок музейних рад; а наукові матеріали, препарати та інструменти для державних і приватних наукових установ – на підставі сертифікатів відповідних організацій. Ці положення відображали баланс між фіскальною функцією митниці та культурно-науковими інтересами держави, забезпечуючи пріоритет публічних та наукових цілей у митному регулюванні [13, s. 247].

Законодавчі положення, визначали межі та умови реалізації надзвичайних повноважень президента Другої Речі Посполитої щодо видачі постанов, що мали силу закону. Стаття 1 акцентувала, що такі постанови могли видаватися до скликання Сейму на наступну чергову сесію у сферах економіки, фінансів, правового статусу держави та здійснення правосуддя. Водночас закон встановлював суворі обмеження щодо питань, які не могли регулюватися президентськими постановами: державні позики, податки, нові монополії, операції з нерухомим державним майном понад 100 тис. злотих (далі – зл.) [14, s. 319].

На підставі статті 21 Положення міністрів скарбниці та промисловості і торгівлі від 11 червня 1920 р. про митний тариф та статті 6 закону від 31 липня 1924 р. про регулювання митних відносин здійснювалася періодична корекція тарифних таблиць, що входили до підзаконних актів митного управління. Зокрема, тарифна таблиця, Положення від 14 березня 1930 р. про митну процедуру, в редакції змін, внесених Положеннями від 13 січня та 22 лютого 1932 р., підлягала подальшому частковому оновленню [15, s. 59].

Положення міністра фінансів від 14 березня 1930 р., яке було частково змінене упродовж 1932–1933 рр., викладалося в новій редакції з урахуванням особливостей реекспорту та імпорту певних товарів. Зокрема, було встановлено, що реекспорт із поверненням сплаченого мита після тримісячного терміну можливий лише у виняткових випадках, а в інших випадках здійснювався за дозволом Міністерства фінансів. Це положення підкреслювало фіскальний контроль та суворе регулювання транзитних операцій. Впроваджено спеціальні умови для імпорту стратегічних та медичних товарів. Імпорт сироваток і вакцин для медичної практики дозволено лише за спеціальним дозволом міністра соціального забезпечення та з дотриманням встановлених умов. Аналогічно, імпорт усіх видів картоплі, включно з насіннєвою, здійснювався лише за дозволом міністра фінансів за погодженням Міністерством сільського господарства через

уповноважені митниці. До кожної партії картоплі додавалися сертифікати офіційних фітопатологічних служб країни-експортера, що підтверджували відсутність карантинних шкідників і хвороб [16, s. 1080].

На підставі статті 44 конституції Другої Речі Посполитої та положень закону від 17 березня 1932 р., що надавав президенту право видавати постанови з силою закону, встановлено детальний порядок застосування митного тарифу. Зокрема, стаття 1 закріплювала створення тарифу на імпорт із додатком, що містив перелік товарів та відповідні ставки мита. Стаття 2 визначала диференціацію ставок у двох колонках: колонка I застосовувалася до товарів, що походять з усіх країн, крім тих, з якими укладені торговельні угоди, а колонка II – у випадках, коли не підлягали застосуванню ставки колонки I. Така конструкція тарифу дозволяла поєднати універсальні ставки з преференціями для країн-партнерів, що укладали торговельні договори. Стаття 3 закріплювала, що всі митні збори виражаються в золоті, підкреслюючи стабільність валюти та визначеність фінансових показників для міжнародної торгівлі [17, s. 1641].

Стаття 4 деталізувала підстави для застосування товарних позицій: враховувався матеріал, з якого виготовлені товари, ступінь їхньої обробки та цільове використання. Для виробів із різних матеріалів визначалося мито на основі основного компонента з найбільшою відносною вагою, а для механічних сумішей – за компонентом із найвищою ставкою, якщо він становив основну цінність товару. У разі відсутності точного аналога в тарифі застосовувалася найвища ставка серед найбільш схожих товарів, що гарантувало економічну та фіскальну стабільність. Стаття 5 регламентувала порядок нарахування мита відповідно до баз оподаткування, визначала поняття ваги нетто та брутто і порядок врахування тари при визначенні фактичної ваги товару. Ці норми забезпечували точність розрахунків митних зборів та уніфікацію практики застосування тарифу на території держави [17, s. 1641].

Норми регламентували механізми визначення ваги товарів для нарахування митних зборів, що забезпечує точність і уніфікацію митної практики. Визначення ваги нетто могло здійснюватися шляхом фактичного зважування у випадках, коли таблиця тари не передбачала відповідної знижки на тару, існувала підозра щодо неточності зазначеної ваги пакування або коли сторона надає документи, що підтверджують більшу вагу. Водночас, фактичне зважування не допускалося, якщо воно могло завдати шкоди здоров'ю членам експертної комісії. Мито нараховувалося як за вагою нетто, так і за вагою брутто залежно від ставок у тарифі та характеристик товару. Зокрема, товари з низькими ставками (до 12–15 зл. за 100 кг), зазвичай, оподатковувалися за вагою брутто, а рідини, що

імпортувалися в цистернах або аналогічних транспортних засобах, підлягають збільшенню ваги на 20 % як вага тари. Товари, призначені для роздрібного продажу разом з упаковкою, також оподатковуються із врахуванням її ваги, за винятком ювелірних виробів. Щодо митного оподаткування на вартість товарів, ринкова ціна у країні виробництва, зазначена в іноземній валюті, перераховувалася у зл. за курсом, встановленим на три дні до сплати митних зборів на основі офіційних котирувань Варшавської фондової біржі. У разі відсутності котирувань, курс визначав міністр фінансів [17, s. 1642].

Окрім митних пунктів I-го та II класів, на дорогах могли створюватися транзитні пункти для подорожуючих та мешканців прикордоння. Перевезення будь-яких товарів через транзитні пункти заборонялося [18, s. 1306].

На підставі статті 6 Постанови президента Другої Речі Посполитої від 23 серпня 1932 р. щодо встановлення імпортного митного тарифу [17, s. 1641–1642], що додавався до зазначеної постанови, встановлювало наступне. Сироватки, що застосовувалися у медичній практиці, підлягали імпорту без сплати митного збору, як-от: проти холери, чуми, зміїної отрути, сибірської виразки. Постанова набирала чинності з дня її офіційного опублікування. Водночас втрачала чинність постанова від 31 серпня 1927 р. щодо звільнення від сплати мита на сироватки та вакцини, що застосовувалися у медичній практиці [19, s. 273].

Вага нетто не включала картон, папір, мотузку, стрічки для обв'язування товарів, планки для вставки, ролики та інші предмети для намотування тканин, мереживо, стрічки та подібні допоміжні матеріали. Вага брутто не включала додаткову упаковку, призначену для захисту товарів під час транспортування. У разі наявності в одній упаковці двох або більше видів товарів, що підлягали різним ставкам мита на основі ваги брутто, вага упаковки розподілялася пропорційно до ваги нетто кожного товару. Якщо ці товари також підлягали оподаткуванню на основі ваги нетто, відсоток ваги упаковки, що на них припадав, не оподатковувався [20, s. 1884].

На підставі статті 13, частини 4 та статті 133 Постанови президента Другої Речі Посполитої від 27 жовтня 1933 р. про митне право [27, s. 1583–1603], статті 6 Постанови від 23 серпня 1932 р. про встановлення імпортного митного тарифу [17, s. 1641–1642] визначено, що імпортний митний тариф застосовувався до жирів та олій, у розмірі, що відповідали встановленим стандартам [21, s. 1194].

До Положення міністра фінансів від 9 жовтня 1934 р. вносилися зміни щодо розрахунку тари для пунктів 95, 96 та 403 імпортного митного тарифу.

Для пунктів 95 та 96 вага тари визначалася наступним чином. Зокрема, для бочок до 260 кг включно відсоток тари становить 13 %, для бочок вагою понад 260 кг – 15 %, а для ящиків або банок, у тому числі в окремих або подвійних мішках, також встановлюється 15 %. Для пунктів 127 та 147 відсоток тари варіювався в межах 10–23 %. Щодо пункту 403, для товарів у ящиках, а також у паперових або полотняних мішках, навіть якщо вони перекладені дерев'яною стружкою, відсоток тари становив 12 %. Для товарів у ящиках або бочках, обкладених листовим металом, застосовувалася наступна диференціація: у бочках вагою до 30 кг брутто – 12 %, у бочках від 30 – до 60 кг брутто включно – також 12 % [22, s. 583].

Для пунктів 393 та 394 (крім ящиків) вага тари встановлювалася на рівні 15 % від ваги брутто. Для бочок пунктів 395–402 вага тари становить 12 %. Нітротолуол у скляних посудинах оподатковувався тарифом 25 %, у залізних банках – 10 %, у листових залізних бочках – 9 %, у залізних бочках – 18 %. Для інших видів тари: у ящиках – 15 %, у дерев'яних бочках – 12 %, у скляних посудинах – 25 %, у залізних банках – 10 %, у бочках з листового заліза – 12 % [23, s. 1139].

Згідно з імпортом митним тарифом, товари оподатковувалися наступним чином. Наприклад, очищені ананаси без серцевини, нарізані сушеними скибочками, оподатковувалися за пунктом 64, тоді як очищені ананаси в соку, нарізані кільцями або кубиками та імпортовані в негерметичній упаковці, підлягали пункту 67 тарифу. Мелені або нарізані кокоси підпадали під пункт 74 митного тарифу. Частини рослин, що використовувалися для лікувальних цілей, такі, як-от: як квіти та листя, обрізані, але не подрібнені, оподатковувалися за пунктом 89. Жива риба, імпортована іноземними риболовецькими суднами в резервуарах з проточною водою, оподатковувалася за пунктом 116, пунктом 3 із застосуванням примітки 2 до пунктів 115 та 116, при цьому чиста об'ємна вага визначалася фактичним зважуванням [24, s. 1416].

Таблиця ваги тари, що була додатком до § 4, пункту 1 постанови міністра фінансів від 9 жовтня 1934 р. [20, s. 1884–1908], змінювалася у відповідності до положень, наведених у додатку до неї. Постанова набирала чинності через 30 днів від дати її опублікування [25, s. 636]. Одночасно втрачала чинність таблиця ваги тари, що була додатком до § 4, пункту 1 постанови міністра фінансів від 9 жовтня 1934 р., разом зі змінами, внесеними постановами міністра фінансів від 24 квітня 1936 р. [22, s. 583–584] та від 25 серпня 1936 р. [23, s. 1139].

Відповідно до положень митного тарифу встановлено такі правила класифікації окремих продуктів рослинного походження. Насіння сливи та інше насіння плодів дерев класифікувалися згідно з пунктом 23 як

насіння плодових дерев. Свіжі фрукти, що в торговому обігу відомі як нектарини й становили різновид персиків, оподатковувалися згідно з пунктом 58, пунктом 2 тарифу. Мелені або нарізані кокоси підлягали обкладенню митом згідно з пунктом 74 тарифу [26, s. 1514].

Усі товари, що ввозилися на митну територію Другої Речі Посполитої, підлягали обкладенню митом згідно з тарифом, доданим до нього, якщо вони звільнялися від сплати мита. Товари, що підлягали оподаткуванню продовольчими або іншими видами мит, окрім імпортного мита, обкладалися також усіма передбаченими чинним законодавством внутрішніми митами. Товари, які лише перевозилися транзитом через митну територію Другої Речі Посполитої або експортувалися, звільнялися від сплати мита [27, s. 943]. Окрім того, встановлювалося створення вільних зон. Іноземні товари, ввезені до такої зони з метою зберігання, переробки або обробки, не підлягали оподаткуванню митними зборами. На території вільних зон не застосовувалися обмеження щодо імпорту, транспортування та експорту, за винятком обмежень, передбачених у статті 30, пунктах 2 і 5 [28, s. 1583].

Іноземні товари, призначені для споживання у вільній зоні, оформлювалися відповідно до загальних правил митного контролю та підлягали тим самим обмеженням на імпорт, які діяли щодо товарів, що надходили з-за кордону. Водночас ці положення не охоплювали іноземні товари, призначені для споживання на морських судах, що здійснювали операції з іноземними портами. Вітчизняні товари, що експортувалися до вільної зони, підлягали митному контролю та обмеженням на експорт згідно із загальними нормами, застосованими до експорту за межі країни. Водночас вітчизняні товари, призначені для споживання у вільній зоні, звільнялися від митних зборів та експортних обмежень [28, s. 1583].

Товари, що вивозилися з вільної зони на решту митної території Другої Речі Посполитої, оформлювалися відповідно до загальних вимог щодо імпорту, включно з дотриманням чинних обмежень на імпорт та транспортування. Провадження торгівельної та промислової діяльності, будівництво споруд, проживання у вільній зоні, а також переміщення осіб між вільною зоною та рештою митної території Другої Речі Посполитої могли бути предметом окремих обмежень, встановлених постановами міністрів фінансів, промисловості й торгівлі та внутрішніх справ [28, s. 1583].

Висновки. Нормативно-правова база митної справи в Другій Речі Посполитій становила цілісну й динамічну систему, що формувалася в умовах відновлення державності, економічної модернізації та міжвоєнної міжнародної кон'юнктури. Перед Другою Річчю Посполитою постало завдання уніфікації правових норм на територіях, які раніше перебували у

складі різних імперій. Це зумовило необхідність створення нової митної політики, заснованої на єдиному законодавчому фундаменті. Упродовж 1920–1930-х рр. вироблено комплексну систему нормативних актів, які регулювали митно-тарифну політику, організаційну структуру митної адміністрації, порядок митного контролю, оподаткування товарів і режим переміщення через державний кордон.

Важливою ознакою правового регулювання було прагнення поєднати фінансові інтереси держави з потребами економічного розвитку та зовнішньої торгівлі. Введення вільних зон свідчило про пошук інструментів стимулювання транзиту, морської торгівлі. Правове поле митної справи Другої Речі Посполитої було тісно пов'язане з міжнародними зобов'язаннями, регулярні поправки до митного тарифу та численні міністерські розпорядження демонстрували постійне коригування митної політики відповідно до змін світових ринків і внутрішньої економічної ситуації.

Література

1. Русенко С. Я. Митно-тарифна політика Польщі у міжвоєнний період ХХ століття на західноукраїнських землях // Збірник наукових праць: Історія торгівлі податків та мита. Дніпропетровськ 2012. № 1(5). С. 149–153.
2. Русенко С. Я. Особливості польської митної служби на Західній Україні в міжвоєнний період // Наукові записки: Серія «Історія». Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2012. Вип. 1. С. 81–85.
3. Соломія Кулик. Утворення митної варті Другої Речі Посполитої // Історична наука у ХХІ столітті: виклики та перспективи: матеріали наукової конференції. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2023. С. 72–73.
4. Іван Зуляк. Законодавче забезпечення митних правил в Другій Речі Посполитій у 1920-х рр. // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Історія. 2025. № 61. С. 58–65.
5. Adam Drozdek. O cła w Polsce w latach 1918–1939 // Z Dziejów Prawa. T. 9 (17). Katowice. 2016. S. 41–58.
6. Grzegorz Kazimierz Walkowski. Praca doktorska: Polskie prawo celne w latach 1918–1939, aspekt historyczno-prawny w ujęciu dogmatyki prawa. Rzeszów, 2023. 235 s.
8. Rozporządzenie Ministrów Skarbu oraz Przemysłu i Handlu o taryfie celnej // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1920. Nr. 51. Poz. 314. S. 893–898.
9. Ustawa z dnia 17 marca 1921 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1921. Nr. 44. Poz. 267. S. 633–658.
10. Ustawa z dnia 31 lipca 1924 r. w przedmiocie uregulowania stosunków celnych // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1924. Nr. 80. Poz. 777. S. 1225–1226.
11. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 14 marca 1930 r. o postępowaniu celnym // Dziennik Urzędowy Ministerstwa Skarbu. 1930. Nr. 33. Poz. 276. S. 512–582.
12. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 13 stycznia 1932 r. o uzupełnieniu tabeli tarowej // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1932. Nr. 5. Poz. 30. S. 61.
13. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 22 lutego 1932 r. w sprawie częściowej zmiany rozporządzenia z dnia 14 marca 1930 r. o postępowaniu celnym // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1932. Nr. 17. Poz. 105. S. 247–250.

14. Ustawa z dnia 17 marca 1932 r. o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1932. Nr. 22. Poz. 165. S. 319–320.

15. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 11 stycznia 1933 r. o częściowej zmianie tabeli tarowej // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1933. Nr. 5. Poz. 31. S. 59–60.

16. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 26 czerwca 1933 r. w sprawie częściowej zmiany rozporządzenia Ministra Skarbu z dnia 14 marca 1930 r. o postępowaniu celnym // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1932. Nr. 56. Poz. 427. S. 1080–1086.

17. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 sierpnia 1932 r. o ustanowieniu taryfy celnej przywózowej // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1932. Nr. 85. Poz. 732. S. 1641–1642.

18. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 4 października 1933 r. o postępowaniu celnym // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1933. Nr. 77. Poz. 552. S. 1306–1383.

19. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 7 lutego 1934 r. w sprawie przywozu z zagranicy bez cła surowic używanych w lecznictwie // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1934. Nr. 15. Poz. 122. S. 273.

20. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 9 października 1934 r. – Przepisy wykonawcze do rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 sierpnia 1932 r. o ustanowieniu taryfy celnej przywózowej // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1934. Nr. 92. Poz. 833. S. 1884–1908.

21. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 21 sierpnia 1935 r. o odprawie celnej tłuszczów i olejów skażonych oraz tłuszczu kostnego // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1934. Nr. 67. Poz. 421. S. 1194–1196.

22. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 24 kwietnia 1936 r. o zmianie rozporządzenia Ministra Skarbu z dnia 9 października 1934 r. «Przepisy wykonawcze do rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 sierpnia 1932 roku o ustanowieniu taryfy celnej przywózowej» // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1936. Nr. 34. Poz. 268. S. 583–584.

23. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 25 sierpnia 1936 r. o zmianie rozporządzenia Ministra Skarbu z dnia 9 października 1934 r. «Przepisy wykonawcze do rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 sierpnia 1932 r. o ustanowieniu taryfy celnej przywózowej» // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1936. Nr. 69. Poz. 497. S. 1139.

24. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 21 października 1936 r. w sprawie ustalenia pozycji taryfy celnej dla towarów, których przynależność taryfowa wzbudza wątpliwości // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1936. Nr. 86. Poz. 603. S. 1415–1427.

25. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 5 maja 1938 r. o zmianie tabeli tarowej stanowiącej załącznik do § 4 rozporządzenia Ministra Skarbu z dnia 9 października 1934 r. – Przepisy wykonawcze do rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 sierpnia 1932 r. o ustanowieniu taryfy celnej przywózowej // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1938. Nr. 37. Poz. 313. S. 636–652.

26. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 12 grudnia 1938 r. w sprawie ustalenia pozycji taryfy celnej przywózowej dla towarów, których przynależność taryfowa wzbudza wątpliwość // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1938. Nr. 102. Poz. 675. S. 1513–1537.

27. Rozporządzenie Ministrów Skarbu oraz Przemysłu i Handlu z dnia 4 listopada 1919 r. o taryfie celnej // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1919. Nr. 95. Poz. 510. S. 943–1025.

28. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. o prawie celnem // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1933. Nr. 84. Poz. 610. S. 1583–1603.

References

1. Rusenko S. Ya. Mytno-taryfna polityka Polshchi u mizhvoiennyi period KhKh stolittia na zakhidnoukrainskykh zemliakh [Customs and tariff policy of Poland in the interwar period of the 19th century in the West Ukrainian lands] // Zbirnyk naukovykh prats: Istoriiia torhivli podatkov ta myta. Dnipropetrovsk 2012. № 1(5). S. 149–153. [in Ukrainian]
2. Rusenko S. Ya. Osoblyvosti polskoï mytnoi sluzhby na Zakhidnii Ukraini v mizhvoiennyi period [Peculiarities of the Polish Customs Service in Western Ukraine in the interwar period] // Naukovi zapysky: Seriia «Istoriiia». Ternopil: Ternopilskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni Volodymyra Hnatiuka, 2012. Vyp. 1. S. 81–85. [in Ukrainian]
3. Solomiia Kulyk. Utvorennia mytnoi varty Druhoi Rechi Pospolytoi [Establishment of the toll gate of the Second Polish-Lithuanian Commonwealth] // Istorychna nauka u KhKhI stolitti: vyklyky ta perspektyvy: materialy naukovoï konferentsii. Ternopil: TNPU im. V. Hnatiuka, 2023. S. 72–73. [in Ukrainian]
4. Ivan Zuliak. Zakonodavche zabezpechennia mytnykh pravyl v Druhii Rechi Pospolytii u 1920-kh rr. [Legislative provisions for customs rules in the Second Polish-Lithuanian Commonwealth in the 1920s.] // Naukovyi visnyk Chernivetskoho natsionalnoho universytetu imeni Yuriia Fedkovycha. Istoriiia. 2025. № 61. S. 58–65. [in Ukrainian]
5. Adam Drozdek. O cło w Polsce w latach 1918–1939 [O cło w Polsce w latach 1918–1939] // Z Dziejów Prawa. T. 9 (17). Katowice. 2016. S. 41–58. [in Polish]
6. Grzegorz Kazimierz Walkowski. Praca doktorska: Polskie prawo celne w latach 1918–1939, aspekt historyczno-prawny w ujęciu dogmatyki prawa [Doctoral thesis: Polish customs law in the years 1918–1939, the historical and legal aspect in terms of legal dogmatics]. Rzeszów, 2023. 235 s. [in Polish]
8. Rozporządzenie Ministrów Skarbu oraz Przemysłu i Handlu o taryfie celnej [Regulation of the Ministers of Treasury and Industry and Trade on the customs tariff] // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1920. Nr. 51. Poz. 314. S. 893–898. [in Polish]
9. Ustawa z dnia 17 marca 1921 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1921. Nr. 44. Poz. 267. S. 633–658. [in Polish]
10. Ustawa z dnia 31 lipca 1924 r. w przedmiocie uregulowania stosunków celnych [Act of 17 March 1921 – Constitution of the Republic of Poland] // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1924. Nr. 80. Poz. 777. S. 1225–1226. [in Polish]
11. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 14 marca 1930 r. o postępowaniu celnem [Regulation of the Minister of Treasury of 14 March 1930 on customs proceedings] // Dziennik Urzędowy Ministerstwa Skarbu. 1930. Nr. 33. Poz. 276. S. 512–582. [in Polish]
12. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 13 stycznia 1932 r. o uzupełnieniu tabeli tarowej [Regulation of the Minister of Treasury of 13 January 1932 on supplementing the tare table] // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1932. Nr. 5. Poz. 30. S. 61. [in Polish]
13. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 22 lutego 1932 r. w sprawie częściowej zmiany rozporządzenia z dnia 14 marca 1930 r. o postępowaniu celnem [Regulation of the Minister of Treasury of February 22, 1932, on partial amendment of the regulation of March 14, 1930, on customs proceedings] // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1932. Nr. 17. Poz. 105. S. 247–250. [in Polish]

14. Ustawa z dnia 17 marca 1932 r. o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy [Act of 17 March 1932 on authorizing the President of the Republic of Poland to issue regulations with the force of law] // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1932. Nr. 22. Poz. 165. S. 319–320. [in Polish]

15. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 11 stycznia 1933 r. o częściowej zmianie tabeli tarowej [Regulation of the Minister of Treasury of January 11, 1933, on partial changes to the tare table] // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1933. Nr. 5. Poz. 31. S. 59–60. [in Polish]

16. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 26 czerwca 1933 r. w sprawie częściowej zmiany rozporządzenia Ministra Skarbu z dnia 14 marca 1930 r. o postępowaniu celnem [Regulation of the Minister of Treasury of 26 June 1933 on partial amendment of the Regulation of the Minister of Treasury of 14 March 1930 on customs proceedings] // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1932. Nr. 56. Poz. 427. S. 1080–1086. [in Polish]

17. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 sierpnia 1932 r. o ustanowieniu taryfy celnej przywózowej [Regulation of the President of the Republic of Poland of 23 August 1932 on the establishment of the import customs tariff] // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1932. Nr. 85. Poz. 732. S. 1641–1642. [in Polish]

18. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 4 października 1933 r. o postępowaniu celnem [Regulation of the Minister of Treasury of 4 October 1933 on customs proceedings] // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1933. Nr. 77. Poz. 552. S. 1306–1383. [in Polish]

19. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 7 lutego 1934 r. w sprawie przywozu z zagranicy bez cła surowic używanych w lecznictwie [Regulation of the Minister of Treasury of February 7, 1934, on the duty-free import of serums used in medicine from abroad] // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1934. Nr. 15. Poz. 122. S. 273. [in Polish]

20. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 9 października 1934 r. – Przepisy wykonawcze do rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 sierpnia 1932 r. o ustanowieniu taryfy celnej przywózowej [Regulation of the Minister of Treasury of 9 October 1934 – Implementing provisions to the regulation of the President of the Republic of Poland of 23 August 1932 on the establishment of the import customs tariff] // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1934. Nr. 92. Poz. 833. S. 1884–1908. [in Polish]

21. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 21 sierpnia 1935 r. o odprawie celnej tłuszczów i olejów skażonych oraz tłuszczu kostnego [Regulation of the Minister of Treasury of August 21, 1935, on customs clearance of denatured fats and oils and bone fat] // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1934. Nr. 67. Poz. 421. S. 1194–1196. [in Polish]

22. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 24 kwietnia 1936 r. o zmianie rozporządzenia Ministra Skarbu z dnia 9 października 1934 r. «Przepisy wykonawcze do rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 sierpnia 1932 roku o ustanowieniu taryfy celnej przywózowej» [Regulation of the Minister of Treasury of April 24, 1936, amending the regulation of the Minister of Treasury of October 9, 1934, «Implementing provisions to the regulation of the President of the Republic of Poland of August 23, 1932, on the establishment of the import customs tariff»] // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1936. Nr. 34. Poz. 268. S. 583–584. [in Polish]

23. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 25 sierpnia 1936 r. o zmianie rozporządzenia Ministra Skarbu z dnia 9 października 1934 r. «Przepisy wykonawcze do rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 sierpnia 1932 r. o ustanowieniu taryfy celnej przywózowej» [Regulation of the Minister of Treasury of August 25, 1936, amending the regulation of the Minister of Treasury of October 9, 1934, «Implementing provisions to the

regulation of the President of the Republic of Poland of August 23, 1932, on the establishment of the import customs tariff»] // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1936. Nr. 69. Poz. 497. S. 1139. [in Polich]

24. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 21 października 1936 r. w sprawie ustalenia pozycji taryfy celnej dla towarów, których przynależność taryfowa wzbudza wątpliwości [Regulation of the Minister of Treasury of 21 October 1936 on the establishment of customs tariff headings for goods whose tariff classification raises doubts] // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1936. Nr. 86. Poz. 603. S. 1415–1427. [in Polich]

25. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 5 maja 1938 r. o zmianie tabeli tarowej stanowiącej załącznik do § 4 rozporządzenia Ministra Skarbu z dnia 9 października 1934 r. [Regulation of the Minister of Treasury of 5 May 1938 on the change of the tare table constituting an annex to § 4 of the Regulation of the Minister of Treasury of 9 October 1934.] // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1938. Nr. 37. Poz. 313. S. 636–652. [in Polich]

26. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 12 grudnia 1938 r. w sprawie ustalenia pozycji taryfy celnej przywozowej dla towarów, których przynależność taryfowa wzbudza wątpliwość [Regulation of the Minister of Treasury of 12 December 1938 on the establishment of import customs tariff items for goods whose tariff affiliation raises doubts] // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1938. Nr. 102. Poz. 675. S. 1513–1537. [in Polich]

27. Rozporządzenie Ministrów Skarbu oraz Przemysłu i Handlu z dnia 4 listopada 1919 r. o taryfie celnej [Regulation of the Ministers of Treasury and Industry and Trade of November 4, 1919, on the customs tariff] // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1919. Nr. 95. Poz. 510. S. 943–1025. [in Polich]

28. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. o prawie celnem [Regulation of the President of the Republic of Poland of 27 October 1933 on customs law] // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1933. Nr. 84. Poz. 610. S. 1583–1603. [in Polich]